

Věda a perspektivy № 12(31) 2023
ISSN 2695-1584 (Print)
ISSN 2695-1592 (Online)

[https://doi.org/10.52058/2695-1592-2023-12\(31\)-188-201](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2023-12(31)-188-201)

Аліна Мельник

*науковий співробітник, аспірант лабораторії психології спілкування
Інституту соціальної та політичної психології НАПН України,
м. Київ, Україна,
<https://orcid.org/0000-0002-7386-8770>*

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОНСТРУКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ, ЯК УМОВИ БЕЗПЕКИ КОМУНІКАТИВНОГО СЕРЕДОВИЩА

Анотація. У статті розглянуто сучасне освітнє середовище, яке виступає складною організованою системою, де вирішуються освітні завдання та відбуваються соціалізація, психологічний розвиток становлення особистості. Визначено термін безпечне освітнє середовище, описано специфіку відповідно до нормативних документів законодавчої бази України (зокрема, Закон України «Про повну загальну середню освіту», Національна стратегія розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі).

Важливим є формування та подальший розвиток міжособистісних взаємин дитини з однолітками, вчителями, батьками та іншими людьми. Відповідно слід враховувати соціально-психологічні фактори на формування безпечного комунікативного середовища та сприяння конструктивній взаємодії усіх його учасників. Розглянуто чинники, які мають вплив на успішність освітнього процесу: безпечна комунікація, психологічна безпека, доступність, можливість розвитку, практичність, наочність. Комунікативний компонент освітнього середовища відображає можливі взаємини: учень – учень; учень – учитель; учень – батьки; учитель – батьки; батьки – інші батьки. Конструктивна взаємодія виступає цілеспрямованою спільною діяльністю усіх учасників освітнього процесу. Розвивальна сторона освітнього середовища відображає необхідний комплекс можливостей для саморозвитку учнів та педагогів, що складається з трьох структурних компонентів: соціальний, психо-дидактичний та просторово-предметний компоненти.

Педагогам варто максимально ініціювати та залучати батьків до активної участі у шкільному житті дитини та школи в цілому. Охарактеризовано форми взаємодії між учителем та батьками в рамках освітнього процесу їх дітей (постійна комунікація, неформальне спілкування, семінари-практикуми, різнобічна допомога й участь батьків в організації

тематичних та позашкільних заходів та інші). Істинний розвиток дітей, захист їх інтересів, задоволення їх соціальних та навчальних потреб лежать в основі першочергових завдань влади, держави, освіти та батьків.

Проведено анкетування, метою якого було дослідження взаємозв'язку співпраці між сім'єю та школою та соціальними результатами дітей.

Ключові слова: освітнє середовище, безпечне освітнє середовище, безпечна комунікація, соціально-психологічні чинники безпечної комунікації, конструктивна взаємодія, форми взаємодії педагога та батьків.

Alina Melnyk

*Researcher, PhD student laboratory of psychology,
Institute of Social and Political Psychology
National Academy of Educational Sciences of Ukraine,
Kyiv, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0002-7386-8770>*

SOCIO-PSYCHOLOGICAL FEATURES OF THE FORMATION OF CONSTRUCTIVE INTERACTION OF PARTICIPANTS IN THE EDUCATIONAL PROCESS AS A CONDITION FOR THE SAFETY OF THE COMMUNICATION ENVIRONMENT

Abstract. The article deals with the modern educational environment as a complex organized system where educational tasks are solved and socialization and psychological development of the personality take place. The term safe educational environment is defined, and the specifics are described in accordance with the normative documents of the legislative framework of Ukraine (in particular, the Law of Ukraine "On Complete General Secondary Education", the National Strategy for Building a Safe and Healthy Educational Environment in the New Ukrainian School).

The formation and further development of a child's interpersonal relationships with peers, teachers, parents and other people is important. Accordingly, socio-psychological factors for the formation of a safe communicative environment and promotion of constructive interaction of all its participants should be taken into account. Factors that influence the success of the educational process are considered: safe communication, psychological safety, accessibility, development, practicality, visibility. The communicative component of the educational environment reflects possible relationships: student - student; student - teacher; student - parents; teacher - parents; parents are other parents. Constructive interaction is a purposeful joint activity of all participants in the educational process. The developmental side of the educational environment reflects the necessary set of opportunities for the self-

Věda a perspektivy № 12(31) 2023

ISSN 2695-1584 (Print)

ISSN 2695-1592 (Online)

development of students and teachers, consisting of three structural components: social, psycho-didactic and spatial-subject components.

Teachers should maximally initiate and involve parents in active participation in the school life of the child and the school as a whole. The forms of interaction between the teacher and parents within the framework of the educational process of their children are characterized (constant communication, informal communication, seminars-workshops, multifaceted assistance and participation of parents in the organization of thematic and extracurricular activities, and others). The true development of children, the protection of their interests, and the satisfaction of their social and educational needs are at the core of the primary tasks of the government, the state, education and parents.

A questionnaire was conducted to study the relationship between family-school cooperation and children's social outcomes.

Keywords: educational environment, safe educational environment, safe communication, socio-psychological factors of safe communication, constructive interaction, forms of interaction between teacher and parents.

Постановка проблеми. Освітнє середовище школи має створювати необхідні умови для безпеки учнів та вчителів, сприяючи тим самим духовному, психологічному та соціальному здоров'ю й особистісному зростанню. Сьогодні в умовах війни актуальним постає питання врахування факторів впливу та створення комфортного освітнього середовища й організації навчального процесу дітей, співпраці батьків та педагогів. Як під час війни, так і після неї є і буде головним завданням освітньої галузі – сприяти забезпеченню якісної освіти на усіх рівнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням питання формування освітнього середовища займаються науковці з позицій різних наукових сфер. До прикладу, у монографії Р. Семенова, О. Музика, Д. Корольов та інші розкрили широке коло методологічних та практичних проблем, які пов'язані із формуванням освітнього середовища. Автори розглядали його як сукупність певних умов для навчання, розвитку, індивідуалізації та соціалізації кожної особистості. Г. Мешко й О. Мешко аналізували проблему створення безпечного психологічного освітнього середовища у ЗНЗ на основі вивчення стану психологічної безпеки учнів, захищеності вчителів, емоційного добробуту кожного. О. Мішкулинець та А. Мельник досліджують особливості психологічних механізмів (рефлексивний, зворотного зв'язку, стереотипний) навчання та фактори впливу на успішність освітнього процесу, мотивації учнів. Ю. Замазій розглядає формування психологічно безпечного освітнього середовища в закладі освіти, зокрема, через діяльність психологічної служби навчального закладу. М. Курач розглядала специфіку безпечного освітнього середовища, його

компоненти та можливі ризики його. Ґрунтовна робота О. Позняк стосується пошуку ефективної моделі інклюзивного освітнього середовища та уточненої законодавчої бази сприяння всебічного розвитку всіх рівнів інклюзивного навчання.

У науково-методичному збірнику «Освіта України в умовах воєнного стану. Інноваційна та проєктна діяльність» відображені тенденції, форми та методи активізації діяльності освітніх закладів. Окрім цього, вказується на важливість проведення наукових досліджень в освіті та практичне втілення їх результатів, забезпечення закладів освіти новими засобами навчання. Важливим є створення освітнього середовища на засадах доступності до освіти та конструктивної взаємодії усіх учасників освітнього процесу без будь-яких проявів дискримінації. Багато учених педагогічних наук намагаються розробити та / або експериментально перевірити теоретичні загальношкільні програми формування системи конструктивної співпраці між усіма учасниками освітнього процесу (на приклад, «Мирна школа»).

Мета статті – розглянути особливості безпечного комунікативного середовища та конструктивної взаємодії, вплив соціально-психологічних факторів на формування успішного освітнього середовища.

Виклад основного матеріалу. Освітнє середовище визначають як форму співпраці, мета якої виступає створення ефективної взаємодії між учнями та педагогом та між самими учнями, сприяючи передачі їм особливих норм життєдіяльності – способів, знань, умінь, навичок навчальної та комунікативної діяльності, які необхідні для функціонування в конкретній спільноті [1, с. 33]. Вагомою ознакою сучасної системи освіти виступає модифікація процесу виховання та навчання дітей, які мають особливі освітні потреби. Відповідно до цього, створення інклюзивного освітнього середовища забезпечить освітні потреби кожної дитини, незалежно від їхніх інтелектуальних, матеріальних, емоційних, соціальних чи інших умов [2, с. 258].

Закон України «Про повну загальну середню освіту» (пункт 1 частини першої) чітко визначає поняття «безпечне освітнє середовище». Здорове та безпечне освітнє середовище – це комплекс певних умов у закладах освіти, за яких учасники освітнього процесу не зазнають фізичної та/або психологічної шкоди, дискримінації або експлуатації за будь-якою ознакою, образи гідності, підбурювання, враховуючи використання інтернет-технологій [3].

В Україні у 2020 році було розроблено важливий документ – Національна стратегія розбудови безпечного та здорового освітнього середовища у новій українській школі. Її мета визначається як «забезпечення дотримання конституційних прав та свобод дитини, гарантії з охорони дитинства, реалізації прав дітей на освіту, безпечного для життя і здоров'я освітнього середовища, збереження та зміцнення їх здоров'я» [4]. Формування здорового та безпечного освітнього середовища сприяє ефективній реалізації

інтелектуального, фізичного та емоційного, соціального розвитку учнів. У кінцевому результаті це матиме позитивний вплив на загальний рівень громадського здоров'я, економіки та демографії в цілому.

Процес реалізація Національної стратегії здійснюватиметься із врахуванням стратегічних цілей, зокрема:

- здоров'язбережувальний компонент освіти, який являє собою зміст та методику навчання – формування компетентності в учнів, які необхідні для формування та розвитку здорової й безпечної життєдіяльності, ухвалення власних рішень щодо свого здоров'я, підтримка здорового способу життя в цілому;

- комплексне забезпечення освітнього процесу, тобто створення необхідних умов в закладі освіти, охорона психічного здоров'я учнів та педагогів, психологічна та соціально-педагогічна підтримка [5].

Безпечному освітньому середовищу характерні комфортні взаємовідносини усіх учасників освітнього процесу та дотримано визначені норми безпечної поведінки кожного. Окрім цього, відсутні будь-які фактори небезпеки, загрози, страх. Виділяють три структурні елементи безпеки освітнього середовища: інформаційний, психологічний та екологічний [6]. Саме якість взаємин, комфортність та задоволеність є ознаками безпечного освітнього середовища.

Є три основні фактори, які впливають на середовище навчання дітей:

- Фізичний – відображає як освітнє середовище фізично сплановано та розроблено для забезпечення безпеки та навчання учнів.

- Психологічний. Створення довірливого освітнього середовища, яке дозволяє учням брати участь, ставити запитання, ризикувати та отримувати конструктивний відгук.

- Емоційний – відзначення різноманітності, самовираження та досягнень учнів [7].

Серед чинників, які впливають на успішність освітнього процесу, виділяють [8, с. 527-528]:

- ✓ безпечну комунікацію як спосіб взаємодії для створення комфортного та сприятливого середовища (вільний вираз емоцій, думок, почуттів, без страху бути відвернутим). Прагнення сформувати у дитини бажання до отримання знань, без примусу;

- ✓ психологічну безпеку (без морального тиску вчителів чи однолітків, стабільний душевний стан учнів);

- ✓ доступність, тобто формування та викладання навчального матеріалу таким чином, щоб він відповідав психолого-педагогічним характеристикам дитини конкретного віку. Що стосується інклюзивного освітнього середовища, слід враховувати наявні порушення та передбачати формування відповідних комфортних умов для отримання якісних знань;

✓ розвивальність (поступове ускладнення завдань, формуючи в її уяві цілісну систему знань та враховуючи уміння дітей, розумові й фізичні можливості кожного);

✓ практичність (важливість розуміння практичного використання теоретичної основи знань [9, с. 35]);

✓ наочність (доцільно за можливості продемонструвати певні явища наочним або практичним шляхом, що сприятиме усвідомленню основних процесів [10, с. 4]).

Комунікативний компонент освітнього середовища містить взаємини: учень – учень; учень – учитель; учень – батьки; учитель – батьки; батьки – інші батьки. Це простір міжособистісної взаємодії у безпосередній або предметно-опосередкованій формі, а також способи взаємодії учня з суб'єктами освітнього середовища та ним самим. Тут важливим є створення ситуації спільної пізнавальної та комунікативної діяльності, де усі учасники працюють над вирішенням певних завдань [1, с. 166]. Окрім того, до інституційних суб'єктів освітнього середовища належать не лише педагоги, адміністрація та технічний персонал навчального закладу, але й інші колективні суб'єкти, до прикладу, районна або міська адміністрація, керівництво територіальної громади тощо [11, с. 272].

Як бачимо, успішна система спілкування усередині освітнього середовища стосується контексту міжособистісних відносин. Позитивний вплив педагогів сприяє формуванню та стимулюванню толерантного сприйняття інших, відчуттю згуртованості [12, с. 19]. Організація комунікативної системи в навчальному просторі є скоординованою діяльністю всіх його учасників.

Розвивальній стороні освітнього середовища потрібен комплекс різних можливостей для саморозвитку учнів та педагогів. Вона включає три структурні складові:

❖ соціальний компонент відображає міжособистісні відносини педагогів, учнів і батьків;

❖ психодидактичний компонент забезпечує відповідність змісту та методів навчання індивідуальним потребам дитини;

❖ просторово-предметний компонент (відповідне приміщення класу для навчання, його обладнання, простір для стимулювання розвитку творчості) [1, с. 202-203].

Психологічно безпечним освітнім середовищем школи є середовище, де переважна більшість його учасників позитивно відносяться один до одного, а також виділяється високим рівнем індексу задоволеності потреб, їх захищеності від морального насилля. Тут характерна успішна міжособистісна взаємодія, емоційне благополуччя учнів та педагогів, розвиток здорової особистості, особистісний ріст учнів та професійне зростання педагогів [13, с. 66-67].

Конструктивна взаємодія є цілеспрямованою спільною діяльністю, яка будується на ґрунтовних установах та поглядах, врахуванні індивідуальних особливостей кожної дитини, прагненні до самовдосконалення та самоактуалізації, до соціальної взаємодії, продуктивному вирішенні суперечностей. Такий вид взаємодії першочергово вимагає рівноправне партнерство педагога й учнів та активну учнівську позицію. Для цього важливим є забезпечення необхідними матеріальними ресурсами освітнього середовища, постійна партнерська комунікація та спільні цінності [14, с. 294].

Правильно організована співпраця сім'ї та школи сприяє дбайливому ставленню до фізичного, духовного, психічного здоров'я дитини як до головної цінності; залученню дорослих і дітей в шкільні заходи з метою зміцнення взаємовідносин; позитивному ставленню до активного громадської та соціальної діяльності дітей; наданню соціальної, педагогічної, виховної допомоги сім'ям; визначенню та профілактиці конфліктами в сім'ї [15].

Серед елементів взаємодії між учителем та батьками в рамках освітнього процесу їх дітей виділяють наступні [16]:

- постійна комунікація для оперативного реагування на будь-які ситуації (проведення індивідуальних консультацій, бесід у групах соціальних мереж й месенджерів);
- неформальне спілкування (організація та спільне святкування важливих подій та свят);
- семінари-практикуми – форма формування педагогічно-виховних умінь у батьків для ефективного вирішення утворених педагогічних ситуацій;
- оформлення стендів для батьків та виставки дитячих робіт;
- різнобічна допомога й участь батьків в організації тематичних та позашкільних заходів;
- безпосередня участь батьків у навчально-виховному житті дітей (створення навчальних матеріалів, обмін життєвим та професійним досвідом).

Основними характеристиками успішної взаємодії між учасниками освітнього середовища виступає особистісно-довірливе спілкування. За його відсутності поширюється небажання висловлювати власних поглядів та думок, збільшений дискомфорт, поглиблюється негативне ставлення до себе, ігнорування проблем й труднощів.

Важливим є розвиток загальної культури закладу освіти як системи цінностей та переконань, які підтримує кожен учасник освітнього процесу. Поведінка та система взаємовідносин учасників освітнього процесу зумовлені цінностями. Тому у процесі розбудови безпечного освітнього середовища навчального закладу слід формувати його загальну культуру як вагомий компонента реалізації поставленої мети [17].

Анкетування оформлене та проведене мною, Аліною Юрївною Мельник, аспіранткою та науковим співробітником лабораторії психології спілкування Інституту соціальної та політичної психології НАПН України в

онлайн форматі. Респондентами виступали батьки учнів 6-7 класів загальноосвітніх шкіл України, які заповнювали Google-форму [18] за допомогою переходу активного посилання.

Метою анкетування є дослідження взаємозв'язку співпраці між сім'єю та школою та соціальними результатами дітей. Задоволеність освітнім середовищем означає задоволення базових потреб дитини – взаємодопомога та підтримка, підвищення її самооцінки, розвиток здібностей та можливостей.

Опитувальник складався з 19 питань. Анкетування вмістило наступні загальні блоки питань: комунікація батьків зі школою, рівень освітнього розвитку дитини, ефективні форми співпраці зі школою, рівень інформаційної відкритості школи. Окрім цього, була можливість респонденту вказати зауваження та / або пропозиції щодо розвитку співпраці між сім'єю та їх школою.

Розглянемо отримані результати. Блок питань, які відображають рівень взаємодії та залучення батьків до освітнього процесу, відображені у таблиці нижче (табл.1).

Таблиця 1.

Результати опитування

№ питання в анкеті	Суть питання	Результати, %				
		Щодня	Кілька разів на тиждень	Раз на тиждень	Кілька разів на місяць	Рідко
1	Періодичність спілкування батьків з вчителями	11,5	20,5	10	29	29
		<i>Щомісяця</i>	<i>Кілька разів на рік</i>	<i>Раз на рік</i>	<i>Ніколи</i>	
2	Періодичність відвідування батьками зборів у школі	6	63	28	3	
3	Періодичність відвідування батьками шкільних заходів	4,2	52,5	19,5	23,8	
		<i>Часто</i>	<i>Кілька разів на місяць</i>		<i>Раз на місяць бо рідше</i>	
9	Періодичність спілкування з вчителями щодо соціальних досягнень та проблем дитини	14,5	26		59,5	
11	Періодичність спілкування з батьками учнів класу щодо вирішення соціальних питань	22,5	22,5		55	
		<i>Часто</i>	<i>Кілька разів на місяць</i>	<i>Раз на місяць</i>	<i>Не отримую</i>	
15	Періодичність отримання повідомлень від вчителів про навчальні досягнення дитини або зауваження	29	25	25	21	

Як бачимо, результати демонструють деяку активну та середню періодичність відвідування шкільних заходів та спілкування з вчителем, що свідчить про відносну активність більшості батьків та бажання бути залучені до шкільного життя дітей.

Пропорційно порівняно розділилися дані щодо отримання повідомлень від вчителів про досягнення дитини або певні зауваження, тобто визначну роль у залученні батьків відіграє й педагог, його стимулювання до участі батьків у вирішенні певних педагогічних чи інших питань.

Результати дослідження свідчать про те, що більшість батьків (63%) вважають дуже ефективною та ефективною співпрацю між ними та школою щодо освітнього розвитку їх дитини (рис. 1). Проте значний відсоток так не вважають. Скоріше за все, це батьки, які мало залучені у шкільному житті дитини або у школі погано організована взаємодія між учасниками освітнього середовища.

Рис. 1. Думка батьків щодо рівня ефективності співпраці між ними та школою стосовно освітнього розвитку їх дитини

Що стосується думок про вплив співпраці зі школою на соціальні результати дитини, результати зображені нижче на рис.2. Як бачимо, батьки оцінюють великий та помірний вплив співпраці на соціальний розвиток дитини.

Рис. 2 Оцінка впливу співпраці зі школою на соціальні результати дитини

Серед форм, що сприяють співпраці, респонденти відзначають наступні: взаємодія під час особистої зустрічі з вчителем (31%), використання застосунків для спілкування з вчителем (26%), спеціально організована зустріч для батьків (21%), телефонні розмови (18%), обмін повідомленнями через електронну пошту (4%).

Рис. 3. Вподобання батьків щодо форм співпраці зі школою

Věda a perspektivy № 12(31) 2023

ISSN 2695-1584 (Print)

ISSN 2695-1592 (Online)

Ефективна комунікація між батьками та вчителями має вирішальне значення для забезпечення безпеки учнів. Регулярне спілкування сприяє вчасному виявленню потенційних проблем.

На думку більшості батьків, дитина оцінює рівень свого освітнього розвитку та рівень розвитку своїх соціальних навичок як середній (71% та 59% відповідно). Також респонденти вбачають соціальні результати дітей завдяки співпраці зі школою: покращення освітніх результатів – 33%, розвиток соціальних навичок – 42%, підвищення самооцінки – 14%. Незначний відсоток таки вказує на відсутність будь-яких позитивних змін у поведінці дитини. Цьому сприяє відсутність співпраці з боку деяких шкіл, на жаль.

Отримані результати дозволяють виявити, що для батьків важливим є участь в шкільному житті їх дитини, за врахуванням відповідних форм взаємодії, зокрема: організація вчителями важливих подій разом з батьками (збори, тематичні вечори, ярмарки тощо); дні відкритих дверей для відвідування батьками уроків; електронна система спілкування з педагогами та адміністрацією школи (відстеження успішності дитини, контроль домашніх завдань, інформація про важливі події в школі). Співпраця усіх учасників освітнього процесу сприятиме впровадженню механізмів спільної діяльності, використанню різних форм взаємодії з батьками, органами місцевого самоврядування й для покращення іміджу колективу та закладу в цілому.

Висновки. Сприятливе середовище освітнього процесу відображає взаємодію всіх його суб'єктів. Результатом є взаємне духовне, інтелектуальне, моральне, естетичне, фізичне збагачення, що у результаті буде сприяти розвитку творчого потенціалу особистості, соціальній самореалізації та підготовці до самовдосконалення. Важливим чинником створення соціально безпечного середовища в навчальному закладі є його сприятливий психологічний клімат, який функціонує на основі гуманного спілкування та безконфліктної взаємодії. Ці завдання реалізуються адміністративними підрозділами та педагогами навчальних закладів, а їх відбір і структура коригуються відповідно до потреб суспільства, вимог часу, місії навчального закладу тощо.

Перспективи подальших розвідок стосуються вирішення проблем формування мотивації педагогів до активної співпраці з батьками, а також пошук комплексних підходів до форм успішної взаємодії усіх учасників освітнього середовища в умовах воєнного часу.

Література:

1. Освітнє середовище як чинник становлення обдарованої особистості: [монографія] / Р. О. Семенова, О. Л. Музика, Д. К. Корольов та ін.. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. – 228 с.

2. Poznyak O. Model of introduction of an inclusive educational environment in the institution of general secondary education. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки.* – Житомир, 2022. – № 2(109). – С. 256-271. DOI 10.35433/pedagogy.2(109).2022.25-271.

3. Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 № -463-IX. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/conv#n401>.
4. Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі : Указ Президента України від 25.05.2020 р. № 195/2020. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2020#Text>.
5. Замазій Ю. Формування психологічно безпечного освітнього середовища в закладі освіти: аспекти діяльності психологічної служби. Режим доступу: https://znaishov.com/FR/24654/Djereho_1_2023-122-126.pdf.
6. Курач М.В. Безпечне освітнє середовище як умова збереження психічного здоров'я дітей. Режим доступу: <http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/16983/D0%91%D0%B5%D0%B7%D0%BF%D0%B5%D1%87%D0%BD%D0%B5%20%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BD%D1%94%20%D1%81%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%89%D0%B5%20%D1%8F%D0%BA%20%D1%83%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%B7%D0%B1%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%B7%D0%B4%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B2%D1%8F%20%D0%B4%D1%96%D1%82%D0%B5%D0%B9.pdf?sequence=1>.
7. 3 Types of Learning Environments. Режим доступу: <https://www.wgu.edu/blog/3-types-learning-environments2111.html>.
8. Мішкулинець О., Мельник А. Дослідження психологічних механізмів навчання, мотивації учнів та факторів, що впливають на успішність освітнього процесу. *Перспективи та інновації науки. Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»*. № 13(31). – 2023. [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-13\(31\)-524-533](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-13(31)-524-533).
9. Гузь Н. Особливості ставлення молодших школярів до навчання. *Наука і освіта*. Вип. 6. – 2014. – С. 35-41.
10. Маківчук Р. Психологічні особливості навчання англійської мови. *Вісник ВНТУ*. Вип. 1. – 2020. – С. 4-5.
11. Духневич В. Створення безпечного освітнього середовища: «Шість кроків до безпеки». *Проблеми політичної психології*. 2022. – 12(26). – С. 266-278. <https://doi.org/10.33120/porp-Vol26-Year2022-105>
12. Назаревич В. Організація системи спілкування в освітньому середовищі з ознаками остракізації (2021) *Science and education. Psychology – Medicine – Education*. Одеса, 2021. – 4. – С. 17-23. <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2021-4-2> .
13. Мешко Г. М., Мешко О. І. Формування психологічно безпечного освітнього середовища у загальноосвітньому навчальному закладі. *Гуманітарний вісник ДВНЗ Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди*. Київ: Гнозис, 2017. – Вип. 37 (3). – Том II (22).– С. 62-70.
14. Пометун О.І. Ефективне функціонування освітнього середовища в умовах дистанційного навчання – шлях запобігти освітніх втрат. *Організація безпечного освітнього середовища – виклик сучасності: перспективи та рішення. Науковий, методичний, інформаційний збірник ТОКІППО*. Тернопіль: ТОКІППО, 2023. С. 294-298.
15. Волк Н.В. Сім'я і школа: грані співпраці. Режим доступу: <https://naurok.com.ua/sim-ya-i-shkola-grani-sivpraci-171271.html>
16. Освіта України в умовах воєнного стану. *Інноваційна та проєктна діяльність: Науково-методичний збірник/ за загальною ред. С. М. Шкарлета*. Київ-Чернівці «Букрек». 2022. – 140 с.
17. Барліт О. Особливості розбудови безпечного освітнього середовища. Режим доступу: <https://znaishov.com/FR/16168/714-58-64.pdf>.

18. Електронний варіант анкети. Режим доступу: <https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSduuSrTIWAixtrT3FFn-49EqwZF9PJvRLYmI9piqJhY7pg6Fg/viewform>.

References:

1. Semenova, R. O., Muzyka, O. L., Korolov, D. K. (2014) Osvitnie seredovyshe yak chynnyk stanovlennia obdarovanoi osobystosti [The educational environment as a factor in the formation of a gifted personality]. Kirovohrad : Imeks-LTD. [in Ukrainian].
2. Poznyak, O. (2022) Model of introduction of an inclusive educational environment in the institution of general secondary education. *Zhytomyr Ivan Franko State University Journal. Pedagogical Sciences*. 2 (109), 256-271. [in Ukrainian].
3. Zakon Ukrainy «Pro povnu zahalnu seredniu osvitu» vid 16.01.2020 № 463-IX. [Law of Ukraine "On comprehensive general secondary education"]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/conv#n401>. [in Ukrainian].
4. Pro Natsionalnu stratehiiu rozbudovy bezpechnoho i zdorovoho osvitnoho seredovyshecha u novii ukraïnskii shkoli [About the National Strategy for Building a Safe and Healthy Educational Environment in a New Ukrainian School]: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 25.05.2020 r. № 195/2020. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2020#Text> [in Ukrainian].
5. Zamazii, Yu. (2023) Formuvannia psykholohichno bezpechnoho osvitnoho seredovyshecha v zakladi osvity: aspekty diialnosti psykholohichnoi sluzhby. [Formation of a psychologically safe educational environment in an educational institution: aspects of the psychological service] Retrieved from: https://znayshov.com/FR/24654/Djereho_1_2023-122-126.pdf. [in Ukrainian].
6. 3 Types of Learning Environments (2021). Retrieved from: <https://www.wgu.edu/blog/3-types-learning-environments2111.html>.
7. Kurach, M.V. Bezpechne osvitnie seredovysheche yak umova zberezhenia psykhičnogo zdorov'ia ditei. [A safe educational environment as a condition for preserving children's mental health] Retrieved from: <http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/16983/%D0%91%D0%B5%D0%B7%D0%BF%D0%B5%D1%87%D0%BD%D0%B5%20%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BD%D1%94%20%D1%81%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%89%D0%B5%20%D1%8F%D0%BA%20%D1%83%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%B7%D0%B1%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%B7%D0%B4%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B2%D1%8F%20%D0%B4%D1%96%D1%82%D0%B5%D0%B9.pdf?sequence=1.6>. [in Ukrainian].
8. Mishkulynets, O., Melnyk, A. (2023) Doslidzhennia psykholohichnykh mekhanizmiv navchannia, motyvatsii uchniv ta faktoriv, shcho vplyvaiut na uspishnist osvitnoho protsesu [Study of psychological mechanisms of learning, student motivation and factors affecting the success of the educational process]. *Perspektyvy ta innovatsii nauky. Seriiia «Pedagogika», Seriiia «Psykholohiiia», Seriiia «Medytsyna»*. № 13(31). [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-13\(31\)-524-533](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-13(31)-524-533) [in Ukrainian].
9. Huz, N. (2014) Osoblyvosti stavlennia molodshykh shkolariv do navchannia [Peculiarities of the attitude of younger schoolchildren to learning]. *Nauka i osvita*. 6, 35-41. [in Ukrainian].
10. Makivchuk, R. (2020) Psykholohichni osoblyvosti navchannia anhliiskoi movy [Psychological features of English language learning]. *Visnyk VNTU*. 1, 4-5. [in Ukrainian].
11. Dukhnevych, V. (2022) Stvorennia bezpechnoho osvitnoho seredovyshecha: «Shist krokiv do bezpeky» [Creating a safe educational environment: "Six steps to safety"]. *Problemy politychnoi psykholohii*. 12(26), 266-278. <https://doi.org/10.33120/popp-Vol26-Year2022-105> [in Ukrainian].
12. Nazarevych, V. (2021) Orhanizatsiia systemy spilkuvannia v osvitnomu seredovyshechi z oznakamy ostrakizatsii [Organization of the communication system in an educational environment with signs of ostracism]. *Science and education. Psychology – Medicine – Education*. Odesa.4, 17-23. <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2021-4-2> . [in Ukrainian].

13. Meshko, H. M., Meshko, O. I. (2017). Formuvannia psykholohichno bezpechnoho osvitnoho seredovyscha u zahalnoosvitnomu navchalnomu zakladi [Formation of a psychologically safe educational environment in a general educational institution]. *Humanitarnyi visnyk DVNZ Pereiaslav-Khmelnyskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Hryhoriia Skovorody*. Kyiv: Hnozys. 37 (3), 62-70. [in Ukrainian].
14. Pometun, O.I. (2023) Efektyvne funktsionuvannia osvitnoho seredovyscha v umovakh dystantsiinoho navchannia – shliakh zapobihyty osvitnykh vtrat. [Effective functioning of the educational environment in the conditions of distance learning is a way to prevent educational losses]. *Orhanizatsiia bezpechnoho osvitnoho seredovyscha – vyklyk suchasnosti: perspektyvy ta rishennia. Naukovyi, metodychnyi, informatsiinyi zbirnyk TOKIPPO*. Ternopil: TOKIPPO. 294-298. . [in Ukrainian].
15. Volk, N.V. Simia i shkola: hrani spivpratsi. [Family and school: facets of cooperation]. Retrieved from: <https://naurok.com.ua/sim-ya-i-shkola-grani-spivpraci-171271.html> [in Ukrainian].
16. Osvita Ukrainy v umovakh voiennoho stanu (2022) [Education of Ukraine under martial law]. *Innovatsiina ta proiektna diialnist: Naukovo-metodychnyi zbirnyk*. Kyiv-Chernivtsi «Bukrek». [in Ukrainian].
17. Barlit, O. Osoblyvosti rozbudovy bezpechnoho osvitnoho seredovyscha. [Features of building a safe educational environment] Retrieved from: <https://znayshov.com/FR/16168/714-58-64.pdf>. [in Ukrainian].
18. Elektronnyi variant ankety [Electronic version of the questionnaire]. Retrieved from: <https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSduuSrTIWAixtrT3FFn-49EqwZF9PJvRLYmI9piqJhY7pg6Fg/viewform>. [in Ukrainian].

